

A L T E R N A T Í V K Ö R L E V É L
a Hamburgi Magyarok Egyesülete tagjaihoz

Mottó: *“Wenn die Menschen nur über das sprächen, was
sie begreifen, dann wäre es sehr still in der Welt.”*
Albert Einstein

FURCSA EMBEREK, avagy le a társadalomtudományokkal?!

Furcsa emberek vagyunk mi néhányan a HME tagjai közül. Azok pl., akik még el-
eljárunk az E-be (hiszen a többség ma ezt már nem teszi, s így ők a statisztikai „normalitás”!),
s méginkább azok, akik olykor még előadóként is szerepelünk. Mert ilyenkor néha érdekes
átcsapások figyelhetők meg az előadó alapképzettsége és az általa bemutatott téma jellege
között. Szerénytelenség talán magammal kezdenem, de én pl. filológus létemre fizikai,
biológiai és zenei témákkal is szoktam foglalkozni. Remélem, ilyenkor nem válok túlságosan
szakszerűtlenné. Ha igen, kérem, figyelmeztessenek. De miért teszem ezt egyáltalán? Miért
vállalom az önkompromittálás veszélyét? Azért, mert alig akad, vagy éppen senki sincs
köztünk, aki az egzakt tudományokat képviselné előadásokkal. Holott a tagok jó része vagy
ilyen, vagy technikai képzettségű. Ha tehát engem azok problémái is érdekelnek (l. **C.P.
Snow két-kultúra-elméletét!**), jobb híján magamra kell vállalnom műsoron tartásukat.
Legalábbis egyelőre, s bár laikus, de talán nem igénytelen szinten.

Nem így áll a dolog a humán tudományokkal és a művészetekkel. Ha van minimális
aktivitás körünkben, akkor az éppen e téren (tereken) létezik. Mi több, ebben még említett
reális beállítottságú tagtársaink is részt vesznek. Hozzászólóként csakúgy, mint előadóként. E
dicséretes buzgóság oka valószínűleg az, hogy a nemzeti kultúrához fűződő kapcsolataikat így
is erősíteni próbálják. Ez tiszteletre méltó igyekezet, melyet örömmel fogadunk minden
alkalommal, amikor kiegészítik egy-egy tárgyalt, vagy éppen óáltaluk napirendre tűzött
témakörre vonatkozó ismereteinket. Mert még a mi (számbelileg) szerény körülményeink
között is szükség van sokféleségre témákban csakúgy, mint véleményekben. És minél többen
élnek véleménymondási jogukkal, annál többoldalú lesz a bemutatott kérdés megvilágítása.
Természetesen itt olyan nézetek kifejtésére gondolok, amelyek a mindenkori téma által
képviselet szakma elemi ismeretein alapulnak. Sajnos, nem mindig ez a helyzet. Rég
megszoktuk már, hogy egy enyhén szólva vitatható tartalmú vagy minőségű előadás végén
más irányokban jártas(abb) hallgatók elragadtatással dicsérik a produkció egészét, vagy egy
(megkérdőjelezhető) részét, sőt *ad hoc* szónoklatot tartva mintegy kiegészítik saját
„elméletükkel” az elhangzottakat. Történhet ez „művészi” teljesítmény honorálásaként is (pl.
egy gyenge film vagy szavalóest után), mégis e jelenség inkább humán jellegű és elméleti
beállítottságú területeken gyakori: nyelv-, irodalom-, társadalomtudományok. Félreértések
elkerülése végett szeretném megegyezően leszögezni, hogy nem a szakterületünkön kívül eső
kérdésekhez való hozzászólás jogát vitatom, hanem a bennük tájékozatlan, mégis magabiztos,
a kérdést félreértő, de energikusan tárgyaló, laikus, de gondolatait misszionáriusi hévvel *ex
cathedra* hirdető megszólalások hasznát kérdőjelezem meg. Mert ezek egyes hallgatókban
téves következtetéseket rögzíthetnek. Ellentmondani pedig szinte kilátástalan, hiszen ilyen
esetekben nem eltérő szakmai nézetek és érvek csatájáról van szó, hanem már-már hitbeli
mélységekben meggyökeresedett, érzelmetől fűtött félreértésekről. Legyen mégoly jó szándék
is e magatartás mögött, eredménye nem lehet más, mint álproblémák terjesztése, a dologban
járatlanok félrevezetése, és főképpen annak elrablása mindannyiunktól, aminek visszaadása
senkinek sem áll hatalmában: a **drága idő**é (vö.: *„Der Mensch besitzt nichts Wertvolleres als*

seine Zeit” L.v. Beethoven). Szerencsére majd mindig akad egypár jelenlevő, akik saját józan eszük alapján elutasítják az erőltetett álmegoldásokat. Mégis, lehetőségeink, hogy helyes útra tereljük a beszélgetést, korlátozottak. Vagy végnélküli és értelmetlen vitákba keveredünk az „új eszmék” apostolaival, vagy a kilátástalanság miatt hallgatunk, majd távozzunk. Alulírott a hallgatok, de leírom utat választottam, hátha az alábbi példák alapján a jövőben jobban fölismerjük az esetleg érdekes, de tévútra vezető retorikákat.

(A zárójelben levő dátum minden esetben a jelenség megfigyelésének időpontja.)

I. Nyelvtudomány. 1. probléma (2005. III. 18.) Régóta tudjuk, hogy a nem-nyelvészek jobban értenek a nyelvekhez, mint a szakemberek. Brillírozásaik főleg az *etimológia* (szószármazástan) terén csilognak, gondoljunk csak néhai Horvát Istvánra meg Berzsenyi Dánielre, valamint mai nagyszámú botcsinálta utódjaikra világszerte. A szavak, úgy látszik, mágikus hatással vannak a laikusokra: mint a nyelv *szemantikailag* (jelentésstanilag) legkisebb elemei - mintegy atomjai - mindenki számára hozzáférhetőek, s ezért főként azok, akik idegen nyelveket is ismernek, fölvertezzve érzik magukat a ma divatos népsportot üzni velük: a családfakutatást. Nem meglepő ezért, hogy minden jobb nyugati magyar egyesülethez hasonlóan köztünk is van(nak?) hive(i) a *sumerológiának*. Azon az elgondoláson azért egy kicsit már elcsodálkoztam, hogyan kellene jobb kétnyelvű szótárakat szerkeszteni egy tagtársunk ötlete szerint. Úgy ti., hogy a „mű”-be nemcsak a *köz- és irodalmi nyelv*, hanem az összes *szakterületek* (fizika, orvostudomány, földművelés, cipészeti stb., stb.) minden szavát fölvevesszük valamennyi lehetséges formájukban (pl. igék esetében minden járulékkal, azokat a toldalékokat is megemlítve, amelyekkel az alapige nem alkothat derivátumot. Hogy tudja az a szótárhasználó, hogy olyan nincs, nem lehetséges /mint ahogy - mondja az ötlet szülőatyja - a DIN táblázatokban megjelölik, hogy X méretű csavarnagyság nincs, nem gyártják, ne is keresd/). Nem hangzik ez logikátlanul, csak éppen a lényeg vész el: az ti., hogy a nyelv nem ipari termék, melynek részeire bármilyen normarendszer ráhúzható (a sajátján kívül!), hanem élő szervezet, melyben a **nincs** nem jelent végleges állapotot, hiszen ha annak idején valamely isteni DIN azt írta volna elő, hogy - egy másik élő rendszerből vett példát említve - egysejtűek léteznek, többsejtűek pedig nem, akkor ma is ott úszkálnának potenciális őseink valamelyik tenger vagy pocsolya mélyén. Az élő organizmusokra a változás és a fejlődés jellemző. Ami ma nincs, az holnap már létezhet. Ezért nem foglалhatók semmilyen merev, statikus előírás szűk keretei közé. Ez bennük a szép, az egyszeri, a csábító, sőt a kihívás. Hogy alkotóan viszonyuljunk hozzájuk, és azt is fölismerjük, ha más így viszonyult. Például új szavak, új összetételek teremtésével. Mert a nyelv a lehetőségek megvalósulásának **is** a birodalma, nemcsak az örökre kész kaptafáké. S ha holnap új szóalakot teremt a nyelvet éltető ihlet, holnapután már jajgatnak az örök elégedetlenek, hogy a szótár nem teljes, nem valóságghú. Minden szótár ugyanis minden nyelvnek csak pillanatnyi állapotát rögzíti, rögzíteti, sohasem egyszersmindenkorra adott mivoltát. Egy csavart csak ki- vagy becsavarni lehet, egy szó maga az erő, amely új, meg új csavarokat (gondolatokat) tud megmozgatni, sőt: maga a teremtő szikra, mely adott helyen és időben új világokat képes elővarázsolni. Jó példa az elmondottakra az angol kiejtés alig megragadható volta. Az, hogy ugyanaz a betűkép féltucatnyi hangképet (kiejtési lehetőséget) rögzít és fordítva, s ha ezeket mind fölletároztuk (l. pl. **Daniel Jones** kiejtési szótárát, minden angol nyelvi „bibliáját”), sosincs kizárva egy olyan személynév előkerülése, melyben a grafikai rajzot a név viselője addig ismeretlen módon hangoztatja (és fordítva, gondoljunk pl. a Bernstein-szerű nevek kiejtészváltozataira) . És a nevet viselő személy családi hagyománya tiszteletben tartandó. „*How do you spell it?*” – kérdi a rezignált angol ilyenkor saját honfitársát. És kiegészíti szótárait. Vannak természetesen az újabb nyelvtudományban statisztikai és strukturális szemléletű formális leírásai a nyelveknek (l.: *generatív grammatika*). Csak azt nem hiszem, hogy az ilyenek lelkes ujjongást váltanának ki a nagyközönség körében, ha módszereik nem szakemberek számára készült kiadványokban uralkodóvá válnának. Tessék megnézni az **Osiris Kiadó Egyetemi**

Tankönyvek sorozatában megjelent modern nyelvtani munkákat. Régebbi, de formalizáltsága miatt megemlíthető itt a volt DDR-ben készült könyvtrilógia a német igék, főnevek és mellénevek járulékaikról, vonzatairól: a *Wörterbuch zur Valenz und Distribution ...* sorozatra gondolok, ez valamennyire a fenti kíváncsi megvalósításaként fogható föl, de csak egy-egy jelzett szófajra. De a legmegfelelőbb vadászterület ilyen igények számára az angol szótáriródalom, mert az angolban az igék (általában *határozói* értelmű) *járuléka* az alapszó után állnak, ezért vele egy szócikkbe foglalhatók (*to stand up*). Mind a magyar (*igékötők*), mind a német (*előtagok*) járulékok megelőzik az igét, sőt vele egybeírjuk őket (*felállni, aufstehen*), ezért az ábécé-megkívánta helyre is kerül az összetétel a szótárban. Mert az elméletnek, s a rá alapuló gyakorlatnak kell a valósághoz igazodnia és nem fordítva. A fentihez hasonló elképzelések logikája azonban sohasem a való élet gyakorlati logikája, hanem a tiszta elmélet elefántcsonttoronybeli spekulációja. Ezért kivihetetlen. Mégpedig mind tartalmi, mind formai okokból. A fenti inkább formai volt. Az alábbi inkább tartalmi. Ez nehézkességet jelent. Mert milyen bosszúságot okoznának pl. egy orvosi szakszavakat keresőnek a csillagászati, esztétikai stb. fogalmak közbeiktatott szócikkei és fordítva. És hány kötetet kellene forgatnia mindenkinek (20-30-at 1-2 helyett!!), hogy szakterülete terminusait kibányássa. És végül: mibe kerülne egy ilyen szótármonstrum, hol van az a szakembergárda, amelyik összeállítaná (a legmodernebb számítástechnikával is), és ki állná a költségeket, hol van az a kiadó, amelyik egy ilyen, anyagilag soha ki nem fizetődő művet publikálna, és végül hol vannak azok a vevők, akik megvásárolnák. Talán néhány könyvtár venne egy-egy példányt (ha annyi helyet tud számára polcain biztosítani). Az az ötlet pedig, hogy CD-ROMként árusítsák (vagy az *interneten* tárolják), a fentiek közül csak a terjedelem kérdését oldaná meg. Úgy tűnik ezért, a szakszótárak egyelőre a jövőben is egy szakmára fognak korlátozódni még CD-ROMon is. És ez helyes is így minden szempontból. Az általános (akár egy-, akár kétnyelvű) szótárakat pedig ne keverjük össze velük. (l. még: www.scriptum.hu.)

Ami pedig a szótárhasználatot illeti általában: való igaz, hogy sok bosszúságot okoz, ha éppen az általunk keresett szó(alak), jelentés, értelmezés stb. hiányzik a műből. Igen sok esetben egy szótár ezért *csupán* (?) arra alkalmas, hogy segítségével a kereső saját kreativitását aktivizálja, s ezáltal maga alkossa meg az ott levőkből az ott nem található, de neki szükséges nyelvi formát. Ez azonban nem kis segítség, mert általa a rendszeres szótárforgatónak nemcsak pillanatnyi problémája oldódik meg, hanem nyelvi *kompetenciája* (hozzaértése) is állandóan fejlődik, s ez lassan mind jobb teljesítményhez (*performanciához*) vezet(i). És ezt a (rossz!) szótáraknak is köszönheti!

2. Egy másik nyelvi probléma, örök beszédtéma a helyesírás kérdése. A magyarban csakúgy, mint más nyelvekben ez hosszas történelmi fejlődés eredménye. Még ott is, ahol ezt valójában alig látjuk, mint pl. az angolban vagy esetleg a franciában. Ez utóbbiakban inkább a hagyományörző szemlélet uralkodik (régiformákat megtartani), míg a magyarban a fő irányelv a kiejtés meg az írás lehető pontos egybeesésének a kívánalma. Ennek megvalósulását nálunk arra hivatott fórumok időről-időre rendszeresen tovább finomítják. Ugyanezt próbálja az évek óta vitatott német helyesírási reform előmozdítani, az ismert eredménnyel (inkább: eredménytelenséggel. Ez a példa azt mutatja, hova vezet, ha nem szakemberek kezébe kerül a döntés joga: önkényhez, káoszhoz, anarchiához). Bármilyen legyen is azonban a szabályozás, a helyes írás mindig problémákat okoz(ott) és fog a jövőben is okozni az embereknek. Egyik tagtársunkat egyenesen heves tiltakozásra készíti az ilyen jellegű tudásnak a társadalom mindennapi életében játszott presztizsépítő, illetőleg –romboló ereje, hatása (2005.III.18.). Hogy ti. mennyire megkeseríti ez titkárnők és főnökök életét, mennyi energiát fordítanak ők arra, hogy a követelményeknek megfeleljenek (nehogy egyetlen apró hibával kompromittálják magukat), s hogy ez mennyire embertelen és abnormális. Hosszan lehetne itt filozófálgatni arról - meg is próbáltam többször így, elméleti úton megmagyarázni a tiltakozónak -, hogy mennyire fontos egy rendezett társadalomban az élet

minden oldalának előrelátó, egyértelmű és sokoldalú szabályozása, de sohasem volt szerencsém vele egy nevezőre kerül(het)ni. És akkor a fenti összejöveteleken az egyik jelenlevő hölgy (Gergely Anna) női gyakorlatiassággal egyből megoldotta a kérdést mondván, hogy aki nem tudja megtanulni a helyesírást, ne menjen titkárnőnek. Punktum. Még hazafele menet is ámuldozva fűztem tovább e gordiusi vágás logikáját: aki nem bír vért látni, ne menjen orvosnak; aki nem élvezzi a természetjárást, ne menjen erdésznek; aki nem szereti a könyveket, ne menjen könyvtárosnak stb., stb. Hát nem ragyogóan egyszerű és igaz életlogika ez a terméketlen elégedetlenséggel szemben?

II. Irodalomtudomány. (2004. XI. 12.) **Csoóri Sándor** Költők, asztal nélkül c. esszéjének bemutatása. (A szerző *Elveszett utak* c. kötetéből, Nap Kiadó, Budapest, 2003.) Ismertetője lelkesen hangsúlyozza a szöveg és a versidézetek gondolatait. A fogadtatás egyhangúlag elutasító. Az írás legnagyobb költőink egy csoportjának életét vázolja föl pár szóban, mind helytálló és közismert lexikális adatokkal. Csak éppen az összefogó keret tételeivel nem tudunk - nem tudunk, mi, jelenlevők - egyetérteni. Az életútjaik között levő kétségtelen hasonlóságok alapján (fiatalon pusztultak el, zaklatott életük volt, anyagi gondokkal küszködtek) ugyanis a szerző teljesen szubjektív és a misztikumba torkolló „következtetésekhez” jut. A sorsukat szerinte irányító „végzet”-et „*a magyar költészet egy jellegzetes vonása*”-nak, „*az egész magyar költészetnek is meghatározó keret*”-ének, „*sajátos magyar predestináció*”-nak (sic!) nevezi, és költőink „*elátkozottságá*”-ról beszél, ami tovább él „*az irodalom és a közösség mélytudatában*”, és nem más, mint „*a végzet által megszabott alaphelyzet*”: „*az otthontalanság élménye*”. (Mégiscsak bozgorok vagyunk, vagy mi a szösz!) Nos, való igaz, hogy e magyar költők nem nagyon rongáltak irodai bútorarabokat: Balassi inkább lóháton élt, Petőfi az apostolok lován közlekedett, Ady messzire, József Attila „csak” a meghasonlottságba vonult a kispolgári asztalhozkööttség elől. Ugyanakkor azonban más - köztük nagyságban az előbbiekkal egyenértékű és időben kortárs - költők is vannak irodalmunkban, akik nyugodtabb életet folytattak (a szerző is utal erre): Arany János pl. még az MTA főtitkári asztalát is megtisztelte azzal, hogy leült hozzá (*Homo locum ornat...*), Babits Mihály, Illyés Gyula, Kányádi Sándor stb., stb. évtizedekig a szerkesztői asztalt koptatták, de a kisebbek vagy régebbiek közül is soknak volt parasztosabb vagy polgáribb stílusú, de írásra szolgáló tárgya szobájában. Valahol csak megírták verseiket a többiek is: a sokat utazó Pannónius, az otthon élő Berzsenyi, a politizáló Kölcsey, a visszahúzó Vörösmarty, a különbékés Szabó Lőrinc; a fontos, hogy megalkották, aminek megalkotására megszülettek, nem az, hogy milyen volt az (volt-é?) asztaluk. És azok esetében, akiknek ez az oly fontossá előléptetett tárgy (az alkotói nyugalom és biztonság szimbóluma???) nem volt mindig a kezük ügyében, vajon predestináció-e az, ami megakadályozta, hogy ott legyen, vagy valami egyszerű emberi dolog: (ideg- vagy más) betegség, menekülés a polgári kötöttségek elől, vagy csupán a proletárgyerek „*társadalmi terheltége*” („*social disease*”)? Végzet-e a ki nem kezelte vérbaj, a csontritkulás és az idegbaj, vagy csupán hanyagság, netán az orvostudomány pillanatnyi állapota? Vagy kérdezzük azt meg, Petőfi miért tartotta fontosabbnak elpusztulva a csatatéren örök példaként tovább élni szívünkben annál, hogy az események túlélő tanújaként számunkra éppolyan példaértékű műveket alkosson később esetleg íróasztal mellett? És az ide-oda hányódó, helyét nem lelő, önmagát anyagilag csak gyengítő, főúri kapcsolatait eljátszó Balassit mi köti az erőszakolt mitológián kívül pl. József Attila proletársorsához? Mert Balassi azért csak végigélvezte (igaz: rövid) életét nők és paripák között feudális, sőt reneszánsz úrhoz illő gesztusokkal, maga választotta és rendezte sorsát balszerencsésre, nem úgy, mint azok, akiket a földi pokol bugyraiba mások hurcoltak és ott pusztatással agyonverték (pl. Radnóti vagy Szerb Antal). Ez utóbbi nem misztika, ez magyar történelem. Na és mi van a világirodalomnak a mi „*elátkozottainkkal*” rokon sorsú tagjaival? Őket vajon milyen istenharagja üldözte, s miért? Az alvilági Villont, a robotoló Burnst, a lelőtt Puskint, az elmegyógyintézetbe jutott Eminescut, vagy a gyilkos Gesualdót,

hogy egy más területről vett példát is említsek (zene)? És már ennyiből is világos talán, hogy jobb, ha békén hagyjuk a rossz szellemeket és evilágibb okokra igyekszünk koncentrálni. Már említettem néhányat, most még csak egyet szeretnék kiemelni: emberi lényük, vérmérsékletük, művészi alkatuk különbözőségét a társadalmi átlag „normalitásától”. Ez az, ami életüket - nem predesztinálta, hanem, mint a mindannyiunkét - olyan keretbe foglalta, melyen belül mozgási lehetőségeink ugyan vannak, de amelyet teljesen soha nem mellőzhetünk. Egész egyszerűen arról van szó, hogy másként reagál ugyanarra a külső vagy belső életföltételre (legyen az osztályhelyzet, politikai vagy gazdasági állapot, személyes problémák, művészi-etikai fölfogás) egyéni érzékenysége szerint minden ember, akár művész, akár nem. De a művész fokozottan másként! Ezért hiányolom a tárgyalt esszéből a karaktertípusnak, mint alapvető tényezőnek a vizsgálatát, a lélektani szempont figyelembevételét, annak megvilágítását, milyen befolyással voltak a konkrét életkörülmények a költők személyiséglélektani adottságaira. A pontosság kedvéért: Az írásban a *lélektan*, a *lelki* és a *lélekvándorlás* szó egyszer, a *mélytudat* és az *ősállapot* kétszer, az *ős-szituáció* egyszer előfordul ugyan, de mindig csak retorikai elemként, sosem mélyreható elemzés nélkülözhetetlen szaknyelvi építőkockájaként. Még kísérlet sem történik a tárgyalt költők belső alkatának a megrajzolására. Az említett szavak maguk egymás hatását erősítve az olvasó tudatát egyértelműen a misztikum irányába terelik, használatuk pedig olyan üres megállapításokban merül ki, hogy „*a költészetben belüli lélekvándorlásban*” Balassi szellemiségének, sőt „*elátkozottságá*”-nak jegyeit leginkább Csokonaiban és Petőfiben láthatjuk viszont, a „*sajátos magyar predesztináció*” pedig Petőfi mélytudatában működött a legtokéletesebben. „*Hisz Petőfi mélytudatával, már tíz-tizenkét éves kora óta úgy irányította sorsát, hogy aminek Magyarországon meg kell történnie, egy napon meg is történjék.*” Függetlenül, nyilván, minden külső, történelmi-politikai adottságtól, pusztán az ő akaratára! Ez már a predesztinációnál is több! És költői túlzásnál is. Mert a fenti mondat azt is jelenti, hogy Petőfi „mélytudata” Európa sorsát is irányította, hiszen a Magyarországé azzal kissé csak összefügg úgy ezer éve?! De ki hisz el ilyesmit józan ésszel? És a többit, és a többit...?! Hogy egy kicsikét világosabban lássunk, vessük össze a fentiekkel a következő mondatokat: „Balassi Bálintra is jellemző a művészek túlérzékenysége, ingerlékenysége és kiegyensúlyozatlansága. ... Jellemző a költő lelki alkatára egyáltalán nem diplomatikus viselkedése is. ... Indulatossága, sértődékenysége és kompromisszum-képtelensége nemcsak ellenségeivel, de rokonaival és szomszédaival is állandó konfliktus és perlekedés, sőt hadakozás forrása lett. ... Szélsőséges kedélyállapota még drasztikusabb önártásra is készítette volna, de ebben vallásossága megakadályozta.” (17-20.) Vagy ezt: Csokonai „Túlérzékenységből eredő ingerlékenysége - és jelleme - határozta meg a társasági kapcsolatait és társadalmi előmenetelét, amely nem volt sikeresnek mondható.” (29.) És így tovább 21 magyar költőről **Czeizel Endre** *Aki költő akar lenni, pokolra kell annak menni?* (Budapest, 2001.) c. könyvében a jelzett oldalakon. De ez is érdekes: „Lelki egészsége jónak mondható, ami azért érdemel kiemelés, mivel a nagy költők kedélye sokszor súrolta vagy átlépte a kórosság határát.” (224. l.) Ez Radnóti Miklósról áll ugyanott. Vajon emiatt maradt ki a szóbanforgó esszéből? --

Ha pedig azt keressük, mi is volt az a **végzet**, amelyik költőink sorsát állítólag „predesztinálta”, akkor a szerző Mohácsot jelöli meg. És azzal egyet is érthetünk, hogy az ország romlásának az jelenti egyik kicsúcsosodását. De nem az egyetlen (gondoljunk a *muhi pusztára* és *Trianonra* is). És itt lép az esszé a történelmi tények területéről a nemzeti mitológia birodalmába, amikor Mohácsot a végzettel azonosítja és elhallgatja, hogy egész egyszerűen a történelem során annyiszor megnyilvánult magyar széthúzásról, érdekhajhászásról, közömbösségről és hozzá nem értésről volt szó. Lássunk erre két szakmunkát. Az egyik: Magyarország rövid története (1993-ból a Bertényi-Gyapay szerzőpárostól): „A történészek általában egyetértenek abban, hogy hazánk romlását az országos méltóságok nemzetvesztő politikája idézte elő, azoké, akik csak saját céljaikat,

gazdagodásukat tartották szem előtt, a védelmet viszont elhanyagolták, s állandó pártharcaikkal romlásba döntötték az országot.” (179. l.) A másik munka a „**Hóman-Szekfű**” (Magyar történet, 2. kötet, 1942): „Mint 35 év óta mindig, most is fejetlenség uralkodott,... Magyarország királya az egész kormánnyal együtt, minden stratégiai ok nélkül elébe ment a szultánnak, nem várva be az urak, megyék és esetleg a külföldi segély csapatait. ... A törökök e napon nem akartak ütközni.” (609-610. l.)

Nem tudom, miért keletkezett ez az esszé. De ha ez a műfaj megenged is könnyed és merész gondolatépítményeket, a költő pedig *mossa kezeit*, hogy ti. ő csak elgondolkodott emberi-művészi sorsokon, ez az írás sem irodalmi, sem történelmi tudatunk fejlődését, sem ilyenirányú ismereteink gyarapodását nem szolgálja. Mert misztikába, ha úgy tetszik: metafizikába ágyazottsága erősen félreérthető. Még akkor is, ha reméljük, hogy az egészet csak szimbolikusan kell fölfognunk, hiszen az esszé nem tudományos műfaj, ami előny, ha szokatlan gondolatársításokkal a valóság megértéséhez sikerül közelebb vinnie, de hátrány, ha tudományelőtti, ún. mágikus világnézet alapján próbál „magyarázni”. Különösen nagy a veszély, ha irracionális tételeit szuggesztív nyelvi erő és hatásos versbetétek támogatják, melyek az irányukban fogékony, de nem eléggé kritikus előadó lelkesedését fölkelthették. A költői szabadságról pedig már Arany János megmondta: „..., *csak rajt' ne fogjanak*”.

Tudjuk, hogy bármely írás szerzőjének szuverén joga műve tárgyát, stílusát és szóhasználatát megválasztani. Sőt, azt is megértjük, hogy egy költő akkor is képekben beszél, amikor prózában alkot. Nekünk olvasóknak viszont meg kell tudnunk találni a határt fantázia és valóság, képes beszéd és képtelen állítások között. És minket is megillet a döntés joga arról, hogy elfogadunk vagy elutasítunk egy bizonyos tárgyalásmódot, következtetésrendszert. Nekünk most nem a szerzővel volt vitánk - az ő dolga, hogy miért írt így -, az **AK** pusztán rögzíteni próbálja az **E** életében szereplő szellemi termékek fogadtatását és ennek okát, ezesetben tehát azt, hogy miért nem volt, nem lehetett számunkra pozitív jellegű e szöveg bemutatása. Minthogy a kötetben valódi korproblémákra figyelmeztető tartalmú írások is vannak, szerencsésebb kézzel történő választás esetén mai irodalmunk igazi kérdéseiről is értesülhettünk volna. Ezért sajnálatos egy ilyen eljátszott lehetőség. Mert még egyszer esszé-hallgatásra - ilyen tapasztalat után - aligha fogunk összegyűlni.

III. A szűkebb értelemben vett **társadalomtudományok** terminusai mindig is alkalmasak nézetkülönbségek felszínre hozatalára. Nem elég világosak vagy csak ellenszenvesek?

1.) Filozófia. (2003. III. 28.) Különösen irritálóak egyesek számára a marxista kicsengésűek. Mint pl. ez: *dialektikus materializmus*. Megértem, ha hívő embernek a materializmus fogalma nem rokonszenves, bár ez ma a polgári társadalmakban sem ritka világnézet. Marxista változata csak abban különbözik más fajaitól, hogy „dialektikus”. A dialektika viszont többezeréves csodálatos emberi örökségünk az antik görög filozófiából. Hegel fejlesztette tovább, s tőle vette át Marx. De a kifejezés így sem mond mást, mint (kissé leegyszerűsítve) ezt: a világ összefüggéseinek anyagelvű magyarázata (vagyis nem szellemi alapú, *ergo* nem valamilyen szubjektív vagy objektív /világ/szellem által). Ugye, hogy így már nem is olyan rázós? A dialektikus valóságglátás (egyik?) legnagyobb művészi megvalósulása **József Attila** *Eszmélet* című versének „*Mint egy halom hasított fa...*” kezdetű szakasza. (Egészen más a társfoglalom /*történelmi* materializmus/ értékelése. De ez most nem téma.)

2.) Politológia. (2004. VI. 4.) Bírálát érte a jómúltkor a svájci demokráciát, sőt demokrácia létét is kétségbe vonták (pl. a nők választójogának késői megadása, háborús menekültek be nem fogadása miatt). Eltekintve attól, hogy történelmietlen, tehát tudománytalan mai elvárások alapján megítélni a múlt bármelyik korszakát, továbbá valamely rendszert az őt képviselő emberek csak egyik csoportjának a tetteivel azonosítani, azt kell itt szem előtt tartanunk, hogy minden társadalmi-politikai képződmény csak olyan lehet, amilyenné azok a

- néha gyenge és mindig tökéletlen - emberek alakítják, akik benne és vele élnek. Ezért a mindenkori feladat: még jobbra tenni. Mert a demokrácia sem állapot, hanem folyamat az adott történelmi időben. A róla szóló iskolás tudásban persze az is benne van, hogy kezdeti formái nem terjedtek ki csak az adott társadalom (pl. görög poliszok) egy részére (szabad emberek); hogy ma is lényegében a többség diktatúrája a kisebbség felett, azzal a biztosítékkal, hogy a kisebbség idővel többséggé válhat; hogy a választójog eleve feltételekhez kötött volt mindig (igen helyesen, pl. helybenlakáshoz, családfői státushoz, vagyoni helyzethez); hogy abszolút, mindenre kiterjedő egyenlőség nem létezik, s nem is létezhet a világon sosem, csak a jog előtt. „*A demokrácia nagyon tökéletlen rendszer* - mondta volt **W. Churchill** -, *de a legjobb, amit az ember mindmáig létrehozott.*” A svájci demokráciát persze aligha érdekli, hogy valahol a Földön laikus emberek szakszerűtlen kommentárjaikban mit mondanak róla pro vagy kontra. Ő ugyanis halad tovább a maga útján, mint eddig. (Arra azért mégis emlékeztessünk, hogy Svájcban engedtek először nőket az egyetemre beiratkozni, hogy az első európai doktornő svájci volt /1845-1916/, és hogy a nők a megkapott választójoggal eleinte alig éltek: régi, híres, alulról építkező *közvetlen demokráciájuk* anélkül is jól működött. És mert a szívük mélyén tudták, hogy annak a nyílnak a kilövése pillanatában érettük is lázadt Tell Vilmos. Mégha csak a mitológiában is!)

Sok problémát okoznak **3.) az etnikai és politikai** hovatartozást jelölő fogalmak terminusai. Talán azért, mert ezekre nemcsak viharos történelmünk, de zavaros politikai jelenünk miatt is egyesek nagyon érzékenyek. De talán azért is, mert nem eléggé tisztázottak mindenki számára. Korábban a *nép* és a *nemzet* fogalmának a meghatározása és egymásraépülésük (folytonosságuk) megértése okozott gondot, hogy ne is említsem a felnőttkori, tudatos nemzetváltás (egyik népből a másikba való átlépés ugyan ritka, de nem megvalósíthatatlan) lehetőségének elutasítását még gondolatban is. Újabban (2005. III. 15.) mellettük a *haza* fogalmának kissé egyoldalú kisajátítása keltett föltűnést. Fölállítottam ezért egy *ad hoc* táblázatot az idetartozó, illetőleg kapcsolódó legfontosabb terminusokkal, s ennek alapján próbálom őket alább összefüggéseikben röviden jellemezni:

I. Tárgyszerű, objektív, tudományos.

A) semleges	B) átmeneti
1. föld	birtok
2. terület	ország
3. nép	nemzet
4. ember	polgár
5. csoport	párt
6. öntudatlan	tudatos
7. szervezetlen	szervezett
8. népnyelv	köznyelv
9. népi kultúra	nemzeti kultúra
10. mítosz	vallás
11. szülőföldszeretet	hazaszeretet (patriotizmus)
12. népszerűség	nemzetszeretet

II. Szubjektíve interpretálható, voluntarista.

C) ideologizálható
állam
haza
politikai vagy kultúrnemzet
hazafi
állampárt
célirányos
párttag
államnyelv
„faji” kultúra
államvallás
nacionalizmus
sovinizmus; xenofóbia

A legsemlegesebb fogalmak (a *föld* és a *terület*) földrajzilag sem pontosan körülhatároltak. A rajtuk élő *embercsoportok* főleg családi, később családszövetségi viszonyban állnak egymással, nagyobb (vadász- vagy harci-) egységeket később alkotnak, csak szűkebb környezetüket ismerik jól, ezért én- és *mitudatuk* is gyenge. A *birtok* megléte fokozott *tudatosságot* tételez (az enyém-tiéd elkülönítésének a képességét), s így a belőlük összetevődő *ország* is már jól (jobban) körülhatárolt fogalom. A benne élő *emberek* lassan

összetartozási érzéseket fejlesztenek ki bizonyos azonossági kritériumok alapján (közös múlt, nyelv, leszármazás), s egyedileg is a már jogilag is fölfogott egységes *nemzet* jól meghatározott tagjainak érzik magukat *öntudatos polgárokként*. Lassan ismét a differenciáló tendencia kezd érvényesülni: kialakulnak a *nemzet* vízszintes és függőleges tagolódását *tudatosító* szervezkedések (foglalkozások, tájegységek, műveltség stb. alapján, pl. szakszervezetek). Az egész folyamat ekkor csap át a tudományosan nehezen követhető szubjektivizmus területére. A **B** csoport fogalmai mintegy átmenetet képeznek: objektíve léteznek ugyan, részben azonban már emberi szándék alakítja őket. A fejlődést voluntarista módon befolyásolni akaró erők (*pártok*) saját, szerintük egyedül üdvösséget hozó elképzeléseiket kívánják a *nemzetre* erőltetni. Utóbbi ilyen vagy olyan alapon határozzák meg érdekük, vagy a pillanatnyi politikai helyzet szerint (*politikai-* vagy *kultúr*nemzetnek). A *párttagok* a *szervezettség* magas fokára jutott emberek, akik céljukat nemritkán a fanatizmusig érő meggyőződéssel igyekeznek elérni. Ily módon magatartásuk a hívő emberek föltétel nélküli odaadásától sokszor miben sem tér el. Ezt a beállítottságukat tükrözi a **C** alá sorolt többi fogalom általuk adott értelmezése, amelynek nemcsak különböznie kell minden más párt fölfogásától, de olyan vallási dogmaként ható kötőerőt sugározni, melynek alapján a más nézetet vallót egyenesen kirekeszthetik a *nemzet*, sőt a *nép* (tájainkon valójában már meghaladott, mert a *nemzetben* lassan föloldódó) fogalmából. A *haza* ui. az *ország* fogalmának idealizálása, spiritualizálása, természetesen az ő ideáljai szerint. Ezért rendkívül nagy mozgósítóerejű, de manipulálásra kiválóan alkalmas fogalommá válik. A *hazafi* pedig ennek, és csakis az így fölfogott *hazának* (lehet) a fia, aki csakis ezért a *hazáért* lelkesedik, és adott esetben harcol. (Alkalmasint itt a gyökere minden pártpolitikai elvakultságnak, de Chesterton aforizmájának is: „Az emberek minden eszméért készek meghalni, föltéve hogy nem egészen értik.” Ugyanez kissé régebbiről: „A néppel el lehet érni, hogy a helyes utat kövesse, de nem lehet elérni, hogy meg is értse azt.” Konfuciusz) Mindezenközben nem veszik észre, hogy gondolkodásukban többrendbéli csúsztatás történik. Majd mindenik fogalom ugyanis más-más valóságterület leírására szolgál (vagyis más-más tudomány terminológiarendszerébe tartozik). A *föld* és a *terület* **földrajzi**, az *ember* **biológiai**, ugyanakkor a *nemzet* **jogi**, az *ország* **politikai**, a *polgár* pedig **szociológiai** fogalom (elsősorban). A **C** alá soroltak viszont már egyaránt mesterségesen kreált (ha úgy tetszik: kulturális) képződmények, ami nem önmagában probléma, hanem azért, hogy értelmezésük így a mindenkori önkénynek (pártpolitikának) kiszolgáltatott: néha fiktív, sőt tudománytalan jellegűek. Azonkívül: a *népbe* beleszületik valaki (illetőleg kiskorában belenevelik), odatartozása ezért később tőle, de másoktól is független, kívülről meg nem változtatható tudati adottság (mindaddig, amíg ő maga azt hosszú, tudatos belső fejlődéssel át nem alakítja), tehát senki sem tagadható ki sem jogszabállyal, sem varázsszóval belőle. Az pedig, hogy valaki magát *hazafinak* tartja, sem többet, sem kevesebbet nem mond ma annál, hogy annak a pártnak a tagja vagy híve, amelyik a *hazafiságot* úgy határozza meg, ahogy azt ő is értelmezi (vagy fordítva: ő úgy értelmezi, mint...stb.). Mert különbség csak ilyen értelemben van két *hazafi* között: *hazafiságukat* végülis ugyanarra az *országra* vonatkoztatják. Petőfi *hazafisága* még az egész *népet* átfogta! Kitagadni próbálni valakit a *nép* (*nemzet*) köréből azért, mert másként fogja föl a *hazafi* fogalmát, azért kettős csúsztatás, mert átlépi mind a szubjektív--objektív, mind a néprajzi--(párt)politikai kategoriális határokat. (Egyébként az is az alapvető ismeretek körébe tartozik, hogy senkit sem aszerint ítélt meg a világ, amit magáról állít, hanem aszerint, amit cselekszik, illetőleg általában beszél /a szó is tett!/. Gyerekes dolog tehát azzal érvelni, hogy *én ez meg ez vagyok* /és veszélyes játék úgy folytatni, hogy *te pedig...*/). (Nem szoltam az utolsó öt fogalomcsoportról, de az eddigiek alapján talán világos kezelésük.)

Összefoglalás

A vázolt esetekből kibontakozni látszó következtetés sajnos az, hogy a kultúra egyes területei iránti érdeklődés nem mindig jelent ösztönzést is a rájuk vonatkozó elemi tudnivalókkal való megismerkedésre. Holott a művészetek és a társadalmi jelenségek mindannyiunkat érintenek, mert életünk utóbbiakban zajlik, de előbbiek által nyer emberi távlatokat. Ezért érdekelnek és foglalkoztatnak is mindenkit szüntelenül, ha nem is vagyunk ennek mindig tudatában. Mielőtt azonban saját erőnkől magyarázni, sőt „megoldani” próbálnók problémáikat, ajánlatos elgondolkozni azon, hogy amikor átlépjük határaikat, nem valamilyen ember nem látta vadonba jutunk, hanem sok évszázada (sőt évezrede) megművelt vidékekre, melyek elődeink tehetséges és szorgos munkájának eredményeit mutatják. És ezt respektálnunk illenék. Hogyha e tájakon minden önkényes megnyilatkozást (elméletalkotást és -hírdetést) megengedhetőnek véelve, mintegy szabad vadászterületnek deklaráljuk őket, egyben megtagadjuk tőlük az öntörvényű emberi tevékenységi terület - tudomány illetőleg művészet - státusát. Mindez természetesen egyúttal (bárminek véljük is őket) mély emberi és szakmai leértékelésüket is kifejezi. És ez Egyesületünkben nem újkeletű jelenség. Beszélünk róla már csak ezért is indokolt. És ehhez a - mégha csak önmagunkban folytatott, de mindenképp megvalósítandó - beszélgetéshez hasznos szem előtt tartanunk a következő, lehet, hogy iskolás, de mindenképpen szükséges igazságokat:

1. **A társadalomtudományok** - minden esetleges másféle látszat ellenére, és ha úgy tetszik: *mutatis mutandis* - éppolyan **egzakt tudományok**, mint a természettudományok, mert **van saját kutatási területük** és **vannak saját módszereik** vizsgálatukra. Megállapításaik ezért éppolyan értékűek, mint a természettudományokéi, a tévedési lehetőségeket is beleértve. Művelésük így éppolyan tehetséget és tudást, érzéket és fölkészülést, gyakorlatot és ítélőképességet stb. kíván, mint amazoké. Alapvető kérdéseiket is tisztázták már, úgyhogy csak a megfelelő szakmunkákat kell elővenni, s nem szükséges senkinek újra fölfedeznie a spanyolviaszt. (**Nota bene:** abszurd, tudománytalan és semmilyen gyakorlati bizonyítékkal /még?/ alá nem támasztható elméletek és gyakorlatok voltak, és ma is vannak a természettudományok történetében is - pl. csillagjósolás, aranycsinálás, húrelmélet -, mégis minden hozzáértő a helytálló eredmények alapján ítéli meg őket, tudva azt, hogy a megismerésnek tév- és kerülőútjai is vannak. Apropos: él-e még Schrödinger macskája?)

2. A társadalomtudományok kérdéseinek helyes megítéléséhez és kezeléséhez ezért nem elég sem a józan paraszti ész, sem a más tudományos területeken való jártasság, de a forró szubjektív vonzalom sem. Éppúgy tanulni és gyakorolni kell őket, mint minden mást ezen a Földön, mert a szaktudást semmi sem helyettesít(het)i. Iránytűnek bennük ezért a pusztán **tetszés nem elégséges**, de még az egymásnak esetleg ellentmondó szakmai nézetek között is eligazodhatunk, ha helyes kiindulópontonról és helyes alapelvekkel (a művészet tudományok esetében pl. értékkritériumokkal) vágunk neki az útnak. Mert minden tudomány ellentmondó nézetek ütköz(tet)ése által fejlődik, vagyis éppenséggel a *dialektika* szabályai szerint.

3. Ugyanez vonatkozik a művészetekre is. Sem megítélésükhöz, sem bemutatásukhoz nem elegendő sem az, ha valaki gyakorló művész (bármit értsünk is e szón), sem - még kevésbé - az, ha valaki pusztán rajongó, „széplélek”. Egyéni tetszés ezért sohasem döntheti el, hogy valami (= valamely műalkotás, esetleg csak „műalkotás”), vagy valaki (tehát létrehozója) mit ér a művészetekben. Bármilyen furcsa, művészetekről és művészekről értelmesen és érvényesen szólni (tudni) tudományos kvalitásokat **is** igényel, mint az objektív valóság bármely más szegmentumának adekvát vizsgálata, illetőleg bemutatása. Minden más csak mellébeszélés, blabla.

Zárómottó: „*Man wird nicht dadurch besser, dass man andere schlecht macht.*”
Heinrich Nordhoff

Tisztelettel, H.T

P.S. 1. Ez az **AK** már készen állott, mikor a Trianon c. film vetítésre került az **E**-ben (2005.06.17.). Róla majd máskor szólok, mert nem e témakörbe tartozik. Annál erősebben tartozik ide az utána lezajlott beszélgetés egy része, mintha csak a fentebb mondottak illusztrációja lett volna. Megjegyeztem ugyanis, hogy a filmben elszavalt versek nagyrésze színvonalatlan iromány. Erre egy jelenlevő megkérdezte, hogy ki dönti el, hogy egy vers mit ér. A beszélgetést az előtérben folytattuk. Ott kifejtettem neki, hogy éppen úgy, amint ő vegyészként meg tudja állapítani, hogy a poharában éppen vöröslő bornak mi az összetétele, nevezetesen, hogy mennyi értékes és mennyi értéktelen vagy éppen káros anyagot tartalmaz (magyarán: mennyire pancsolt), s ennek alapján levonja a következtetést, hogy az ital mit ér, éppúgy képes az irodalom egy szakembere ugyanezt a munkát egy versre vagy más nyelvi jelenségre („szövegre”) vonatkozóan elvégezni (egy zeneesztéta pedig zeneművekre stb.). De - veti ellen beszélőtársam - ha azt a bort öt emberrel megkóstoltatja, valószínűleg öt eltérő véleményt fog hallani róla, s ez versek esetében is így van. És ő eddig azt hitte, hogy ez az egyéni tetszés a művészet megítélésének az alapja. Szép dolog a hit - mondom erre -, csak hogy tudományos kérdések eldöntéséhez más emberi tulajdonságokra van szükség. Ami pedig az előbbieket illeti, bármilyen művészi alkotás (festmény, zene, tánc), nem ritkán még tudományos elmélet is ezt a reakcióskálát váltja ki (pl. a relativitás-elmélet). Csak hogy - folytatom - az itt a lényeg, hogy ez a sok egyéni vélemény - amihez mindenkinek emberi joga van, hisz ez a szabad világ átka (csak arra kellene ügyelnünk, hogy „eredeti” gondolatainkkal ne nagyon kompromittáljuk önmagunkat) -, mind-mind puszta magánügy, az viszont **amit a szakember mond, a társadalom ítélete a műről**, mert hozzáértése a szaktudományok több évszázados, sőt évezredes fejlődése során kimunkált és sokszorosan ellenőrzött alapelvein nyugszik. A szakembert ugyanis a társadalom azért képezi ki, hogy ezt a munkát el tudja végezni. Ilymódon a társadalomnak minden feladatra hozzáértő szakembergárdája van, s ez biztosítja az élet (a gazdasági, a tudományos, a művészeti stb. életformák) jó menetét, a fölmerülő kérdések gyors és helyes megoldását. Egész egyszerűen úgy is mondhatjuk, hogy az emberiségnek mindenre van szakembere, vagyis a Földön minden jót a szakemberek csinálnak, de sajnos minden rosszat is (hiszen pl. még Auschwitz feladataira is akadt szakember; l. R. Merle: Mesterségem a halál c. regényét). Ellenük szólni ezért értelmetlen (mint egyik jelenlevő tette), mert akinek nincs szakmája (vagyis nem szakember semmiben), az a semmiben szakember, s ezért nem képes megbecsülni azt, hogy másoknak szakmájukban mintegy szellemi otthonuk is van (és ez éppolyan fontos, mint az illyés gyulai lelki otthon ott fönt a „magasban”). Ez utóbbiaknak viszont azt kellene megérteniök, hogy ha elvárják, hogy mások tiszteljék szaktudásukat és -véleményüket, ugyanazt kötelesek ők is a másokéval tenni, legyen szó akár mégoly távoli területekről is, melyekhez ők hozzá szagolni sem tudnak (mint pl. alulírott a haltenyésztéshez, az autógyártáshoz vagy a zeneszerzéshez). Oda kellene már eljutnunk, hogy az emberek ne csak saját (esetleg fejletlen) esztétikai érzékükre, illetőleg (ugyancsak: esetleg hiányos) elméleti ismereteikre alapozva ítéljenek művészi jelenségekről (tetszik-nem tetszik), és tudományosokról (értem-nem értem, sőt: hiszem-nem hiszem alapon), hanem hitelt adva a szaktudományok megállapításainak, tudatosan fejlesszék hozzáértésüket. Csak hogy ehhez kemény szellemi munkára, tanulásra volna szükség, és semmit tenni mindig kellemeesebb, mint valamit. Aki viszont semmit (sem) tesz (a tudásért), az a semminél is marad (vagyis a semmi tudásánál). S így lassan egyre nehezebb lesz a mind bonyolultabbá váló (művészi és tudományos) valósággal lépést tartani. És még nehezebb fölfogni azt, hogy tudomány és művészet nem egymástól csillagászati távolságra levő jelenségek, hanem ugyanannak az emberi lényeknek a tartalmilag azonos, egymástól pusztán formájukban eltérő konkretizálódásai. Így érthető annak az elbizakodott magatartásnak a tarthatatlansága, amely egy (esetleg: ál-) művészeti jelenséget kizárólag egyéni tetszés alapján óhajt megítélni, mintha valamit is számítana, hogy az valakinek (NEKI személyesen) rokonszenves-e, s milyen mértékben. És amely valamely általa kedvelt műformát (szokásos példa: operett,

maibb példa: a popkultúra műfajai) művészetnek tart csak azért, mert neki az tetszik. És lekezelően viszonyul az ennek ellenkezőjét állító szakvéleményekhez (már amennyire ilyenek az ellenséges tömegközegben egyáltalán megfogalmazódni *merészkednek*).

PS. 2. Az előbbi példában a tájékozatlanság a megdöbbenő, mellyel ott, a következőben a természetesség, mellyel itt a társadalomtudományi-művészeti szférával elbánnak. Az egész este folyamán ugyanis a beszélgetés vezetője azon fáradozott, hogy az egymással sokszor szembenálló nézetek közötti ellentétet enyhítse. Ahányszor valaki (pl. alulírott, de nem egyedül!) a film művészi-mesterségbeli fogyatékoságaira rámutatott, s ezzel mások nem értettek egyet, azzal igyekezett egyensúlyt teremteni, a szembenálló feleket megnyugtatni, őket mintegy leszerelni, hogy hiszen **ez is, az is** csupán egy vélemény (értsd: a lehetséges, sőt: egyenlő joggal és eséllyel induló sok közül!), és különben sem akarunk valamilyen akadémiai szintű, megfellebbezhetetlen álláspontot kialakítani (és vajon miért nem? - *ha meg merhetem kérdezni* -, legalább céltételezésként???) Mert ti. nincs két igazság: egy az akadémikusok és egy a „közemberek” számára. Ha tehát célunk ahhoz az *egyetlenhez* közelebb jutni, kénytelenek vagyunk igenis az akadémikusok után/útján kullogni-botladozni), csupán egyéni benyomásainkat beszéljük meg. Világos, hogy ő elsősorban arra törekedett, hogy a jelenlevők minden csoportjában a filmmel való megismerkedés szükségességének és hasznosságának a gondolatát erősítse. De ennek az ellenkezőjét senki sem állította. Viszont az sem lehetséges, hogy bármilyen háttérbeli cél miatt bárminek a bírálata **E**-ünkben vagy máshol lehetetlenné váljék. Ez az **elvi ellenvetés**. De a fenti érveléssel elsősorban nem ezért nem értek egyet, hanem azért, mert - megengedem: esetleg ilyen jellegű tudatos szándék nélkül, de akkor is - a humán- és a művészettudományokat leértékelő, őket sértő magatartásnak tartom. Éspedig nem főleg azért, mert a relativizmus opportunistusába süllyeszti a tisztázandó kérdéseket, hanem azért, mert ilyen érveléssel soha nem állt volna elő senki (nem mert volna előállni, átlátva a dolog egyértelműségét), ha valamely természettudományos tételt vitatunk meg. Vagy elképzelhető pl., hogy ha valaki azt mondja, hogy $2 \times 2 = 4$, akkor bárki megjegyyezze, hogy **ez is egy vélemény**, de Kis János a balsarokban a $2 \times 2 = 6$, Nagy Kati pedig középen hátul a $2 \times 2 = 3$ variációt tartja valószínűbbnek, s ezek is tiszteletreméltó álláspontok? Minden területen nevetséges volna így érvelni, kivéve a fenti kettőt. Mert azokat „kávéházi” (és rosszabb) törzsasztalok társadalomalatti „konszenzusa” szerint nem kötelező komolyan venni. Mint fentebb bemutattam, igen sokan úgy gondolják, hogy egy társadalomtudományi kérdés igazságértéke saját hitüktől és a kérdésre vonatkozó ismereteik állapotától, egy művészi alkotás esztétikai értéke pedig saját tetszésük fokától függ, bármit (bármilyen mást!) állítson is a szaktudomány. Itt tartunk jelenleg a tömegkulturális tévképzetek hosszú romboló munkája nyomán, s ezért indokolt ma a címbe írt gondolat: **Le a társadalomtudományokkal**. Le velük, mert gondot okoznak (hiszen meg kell érteni őket), s le a művészetekkel is, mert ők még több gondot okoznak (hiszen őket nemcsak érteni, de élvezni is tudni kell/ene/), s ezért mindketten csak zavarják életünket. És ha eltűnnek belőle, minden jól lesz. Ámen.

(A kérdés most már csak az, hogy mi a teendő. Kérjük ki magunknak - az érintettek nevében - ezt a sértő magatartást, hívjuk ki párbajra képviselőiket, vagy gondoljunk csupán bölcs mosollyal a régi arab közmondásra a karavánról és az öt hangokkal „üdvözlő” négylábúról?)

2. zárómottó: „*A szabadság számomra régebben a teljes akadálytalanságot jelentette; ez persze nem szabadság volt, hanem önkény; most tudom, hogy szabadnak lenni annyi, mint biztos tudatában lenni annak, mi van, és hol van, és tudni, hogy a dolgok között miképpen kell mozogni.*”
Hamvas Béla

Továbbra is tisztelettel, H.T.

(A fenti idézet aláhúzásai tőlem származnak! H.T.)